

УДК 340.13

В. С. Сметюх, аспірантка

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Кафедра загальноправових дисциплін та міжнародного права
Французький бульвар, 24/26, Одеса, 65058, Україна

РЕАЛІЗАЦІЯ ІДЕЇ СУЧАСНОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ В УКРАЇНІ

Специфіка сучасного періоду державотворення характеризується посиленням у суспільній думці необхідності демократизації відносин, оптимізації зв'язків держави і громадянина. Визначальною у таких державотворчих процесах є необхідність формування у громадян принципу національної самоідентифікації, задля становлення нації як політичного, правового, міжнародного суб'єкта. Україна поступово напрацьовує нормативно-правові та адміністративні механізми гармонізації та реформування політико-правового і соціального устрою, який відповідав би реаліям сьогодення та об'єднував громадян навколо спільної мети – будівництва сучасної національної держави.

Ключові слова: політична нація, державотворчий процес, національна ідея, національна держава, титульна нація.

Постановка проблеми. Аналізуючи сучасний рівень розвитку держави, науковці одноставно відзначають, що її базовими характеристиками є демократичний характер, соціальна спрямованість та правова сутність. Як правило, вони закріплюються в національних конституціях. Зокрема, у ст. 1 Конституції України зазначено, що «Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава» [4, ст.1]. Проте, детальний аналіз цієї конституційної норми вказує, що вона носить декларативний характер.

Спостерігаючи процес розвитку Української держави крізь призму встановленого у європейській практиці принципу національного державотворення, відповідно до якого кожна нація на своїй етнографічній території має право на створення власної держави, як найкращої форми самоорганізації, самозбереження та розвитку, зазначимо, що до переліку цих характеристик слід додати також національний характер держави.

В такому разі, сучасна держава мала б характеризуватися, як національна, демократична, соціальна та правова.

Однак, характеристика Української держави як національної з формально-правової точки є досить сумнівною. Адже титульній нації в Конституції України навіть не присвячено окремої статті. А тому, мова скоріше може йти про теоретичну модель держави, виписані характеристики якої ще слід наповнювати реальним змістом. Зважаючи на це, питання наповнення Української держави національним змістом на сучасному етапі її розбудови повинно бути підняте до рівня національної ідеї. І оскільки розуміння такого змісту має комплексний характер, то воно вбирає у себе і трактування інших базових характеристик сучасної цивілізованої держави – її демократичного характеру, соціальної спрямованості та правової сутності [8, с. 514].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасний період означена проблематика становить предмет зацікавленості представників різних суспільних наук: правознавців, політологів, економістів, соціологів, філософів. Зокрема потрібно відзначити праці таких вітчизняних і зарубіжних учених, як С. Алексєєв, О. Антонюк, М. Вівчарик, М. Гаврилов, М. Гібернау [1, 304], В. Горбатенко, М. Гриценко, О. Дзюбань, В. Копейчиков, І. Кресіна, О. Паськевич, П. Рабінович, Ю. Римаренко, О. Ситник, О. Сич, О. Скакун, Л. Токар, К. Хессе, Х. Цахер, Ю. Шемшученко та інші.

Між тим значна частина питань, пов'язаних із функціонуванням і розвитком національної держави, ще залишається малодослідженою. Це, власне, й обумовлює актуальність теми, за якою виконана дана стаття.

Мета статті. Метою дослідження є поглиблення загальнотеоретичних уявлень стосовно сутності та ознак національної держави, що сприяло б її становленню в сучасній Україні. Для досягнення поставленої мети потрібно вирішити такі основні *завдання*:

- систематизувати наявні політико-правові ідеї вітчизняних та зарубіжних науковців за темою дослідження та встановити тенденції їх подальшого розвитку;
- виявити основні ознаки сучасної національної держави;
- визнати основою формування сучасної національної держави-консенсус нації з провідною фоллю титульної нації;
- простежити реалізацію ідеї сучасної національної держави в Україні.

Виклад основного матеріалу. Сучасний етап становлення державності передбачає створення такої національної ідеології, яка здатна консолідувати українське суспільство, усунути протиріччя політико-правового характеру, забезпечивши при цьому принцип соціальної справедливості.

Суть цього принципу полягає у створенні однакових умов щодо захисту прав як титульної української нації, так і національних меншин, які проживають в Україні, а також недопущення будь-яких проявів дискримінації. Тому, на думку М. Гаврилова, найбільш оптимальною для українського суспільства може бути ідеологія національної духовності та народовладдя з основою ідеї всебічного розвитку нації та пріоритетом духовно-релігійних та морально-етичних цінностей.

За висновками дослідників Ю. Римаренка, М. Вівчарика, І. Кресіної, в національній ідеї закладені основні вектори національного відродження України, її державності та культури. Закономірність такого розуміння підтверджується тим, що будь-яке явище, у тому числі і національна ідея, перш ніж закріпитись у суспільстві, має отримати філософсько-світоглядне визнання, бути морально виправданим та юридично закріпленим у свідомості певних суб'єктів.

Тому українська національна ідея сьогодні сприймається як складний соціально-культурний, політичний та державотворчий чинник, який повинен об'єднати націю для розбудови національної держави на принципах національної культурної духовності. Ідея сучасної національної держави повинна базуватись на патріотизмі, тобто свідомому розумінні всіма громадянами України власної належності до української національної спільноти, на повазі до її історичних та духовних цінностей.

Такий орієнтир національної ідеї передбачає необхідність інтеграції та співпраці всіх етносів, які проживають на території України, а також співпраці з іншими народами світу та міжнародною спільнотою, вміння знаходити компроміс у суперечливих питаннях з урахуванням національних інтересів [6, 260].

Новітня фаза державотворення в Україні та становлення геополітичних процесів і змін у світі є поштовхом до прискіпливого наукового та практично-суспільного аналізу формування національної ідеології. Адже саме національна ідея визначатиме основні шляхи та напрямки розвитку суспільства і держави. Тому формулювання національної ідеї набуває важливого значення насамперед для тих держав, які знаходяться в перехідних періодах державотворення, не винятком серед яких є і Україна. Саме через призму національної ідеї можна визначити основні засади внутрішньої та зовнішньої політики, а також сформулювати належне правове поле для їх реалізації [7, 63].

Професор І. Кресіна вважає, що українська національна ідея є ідеєю нації як поліетнічної спільноти, консолідованої інститутом громадянства, належністю до України як спільної Батьківщини. А метою національної ідеї, на думку вченої, є побудова незалежної, економічно міцної та соціальної, демократичної, правової держави, об'єднаної спільністю історичної долі, мовою, культурними традиціями, взаємною толерантністю титульного українського етносу та чисельних етнічних груп. І важливо, щоб національна держава конституційно гарантувала ідейно-політичні засади плюралізму, які б включали пропаганду насильства та екстремістських закликів [5, 360].

Формування національної держави на основі національної ідеї та високого рівня правосвідомості громадян є практично неможливим без належного рівня правової культури суспільства.

У зв'язку з цим правова свідомість народу України, як пише О. Дзюбань, повинна відповідати такими критеріям: патріотизм; почуття національної гідності; відповідальність за долю Батьківщини; усвідомлення того факту, що повноцінна реалізація індивідуальних прав і свобод можлива тільки в національному середовищі; глибока повага до прав та свобод інших народів з визнанням самоцінності української культури і мови. Тільки така національна ідея має демократичний зміст та отримала практичну реалізацію у високорозвинутих країнах, які пройшли етапи становлення державності [2, 97].

Необхідно зауважити, що по-різному оцінюється значення ролі національної ідеї в процесі історичного розвитку. В одних випадках національна ідея є позитивним прогресивним фактором, який сприяє розвитку суспільних процесів, якщо вона висувається прогресивною силою. Проте якщо суспільству національну ідею пропонує реакційна сила, то її наслідки, як правило, є руйнівними. З метою запобігання таким негативним факторам ідея національної державності не повинна зводитись виключно до етноцентризму, оскільки нація визначає сутнісну основу буття народу, а не тільки зовнішню її форму. Тому націю в сучасному розумінні вчені пропонують визначати не тільки як етнокультурну та демографічну спільноту, а як цілісний етнополітичний організм.

Розглядаючи націю як суб'єкт державотворення, обов'язково має враховуватись важливий фактор поліетнічності суспільства, якому відповідає політична концепція розуміння нації, тобто всіх громадян певної країни. Тільки в такому випадку національна ідея може бути ефективним консолідуючим фактором суспільства та сприяти процесам національного державотворення.

Особливістю сучасної політико-правової ситуації в Україні є те, що в суспільстві проходять три різнопланові та водночас взаємозалежні процеси: державотворення, внутрішньої консолідації української нації та міжетнічно-національної консолідації. Вважаємо, що спільною метою цих процесів має бути ідея формування та розвитку України як національної демократичної держави. Для досягнення поставленої мети політика української держави має бути компромісною щодо гарантій та захисту громадянських прав як титульної української нації, так і національних меншин, які проживають на території України [3, 165].

Висновки. В даній статті представлено теоретичне узагальнення і нове вирішення наукової задачі, яка полягає у тому, щоб подати комплексну характеристику феномена національної держави, і тим самим, зробити певний внесок у створення цілісної загальнотеоретичної концепції такої держави.

Концепція і реальне становлення національної держави жодною мірою не заперечують найважливіших принципів держави правової, існування котрої невід'ємно пов'язане із утвердженням «першого покоління» прав людини – громадянських і політичних. Адже, між поняттями «правова держава» і «національна держава», між принципами свободи та національної рівності існує певна діалектична єдність. Обов'язковим елементом формування науково-теоретичної концепції національної держави в Україні є конструювання власної моделі такої держави з урахуванням історико-політичних, соціально-економічних та ментально-психологічних особливостей.

Сучасний етап українського державотворення супроводжується активними процесами української спільноти щодо поглибленого вивчення та розуміння власного призначення в суспільстві та світі в контексті національного інтересу, основи якого закладені в національній ідеї. Тому усвідомлення суспільством національної ідеї є необхідною умовою визначення ідеології та стратегії формування сучасної політичної нації для розбудови України як суверенної національної держави. При такій ситуації байдуже ставлення суспільства, зволікання, а тим більше упередженість є неприпустимими. Оскільки, як зазначає Л. Токар, йдеться вже не просто про визначення науко-

вого поняття, а про пошуки реальних відповідей на виклики часу: про шляхи, основні напрямки, засоби розвитку та діяльності щодо збереження та захисту національних інтересів, особливо в умовах глобалізації, визначення основи, на якій має розвиватись духовність народу [9, 17].

Правильні відповіді на поставлені запитання будуть визначальними у виборі подальшого розвитку України як національної держави.

Список літератури

1. Гібернау М. Ідентичність націй / М. Гібернау. – К.: Темпора, 2012 – 304 с.
2. Дзюбань О. П. Вплив традицій на правосвідомість та правову культуру українства / О. П. Дзюбань // Правосвідомість і правова культура як базові чинники державотворчого процесу в Україні: [монографія] / Л. М. Герасіна, О. Г. Данильян, О. П. Дзюбань та ін. – Х., 2009. – Підрозд. 2.1. – С. 83 – 102.
3. Етнос. Нація. Держава: Україна в контексті світового етнодержавницького досвіду / [Ю. І. Римаренко, М. М. Вівчарик, О. В. Каргунов та ін.]; за заг. ред. Ю. І. Римаренка. – К.: Ін-т держави і права НАН України, 2000. – 516 с.
4. Конституція України від 28.06.1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=254%EA%2F96-%E2%F0>
5. Кресіна І. О. Українська національна свідомість і сучасні політичні процеси: (Етнополітологічний аналіз): [Монографія] / І. О. Кресіна – К.: Вища шк., 1998. – 392 с.
6. Етнос. Нація. Держава. Теоретико-методологічний та концептуальний аналіз: в 2-х книгах / за ред. Ю. Римаренка. – Київ – Донецьк, 1998. – Книга 1. – 391 с.
7. Римаренко Ю. І. Етнодержавознавство. Теоретико-методологічні засади / Ю. І. Римаренко, Л. С. Шкляр, С. Ю. Римаренко. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корещького НАН України, 2001. – 264 с.
8. Сич О. Перманентна національна революція: сучасний дискурс українського націоналізму / О. Сич // Національна революція: загальноєвропейська традиція та український контекст. Матеріали міжнародної наукової конференції. Івано-Франківськ, 2-3 березня 2012 р. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2012. – С. 508-517.
9. Токар Л. Національна ідея в самопізнанні й самотворенні народу / Л. Токар // Урядовий кур'єр. – 2002. – 7 листопада. – С. 16 – 17.

Стаття надійшла 22.03. 2016 р.

В. С. Сметюх, аспірантка

Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова
Кафедра общеправовых дисциплин и международного права
Французский бульвар, 24/26, Одесса, 65058, Украина

РЕАЛИЗАЦИЯ ИДЕИ СОВРЕМЕННОГО НАЦИОНАЛЬНОГО ГОСУДАРСТВА В УКРАИНЕ

Резюме

История Украинского государства претерпела многочисленных искажений, правок, субъективизма. В процессе государствообразования не учитывалось реально существующее, объективное, фактическое достояние украинского народа, что неоднократно было способом насильственного закрепления власти, лишённой исторической правопримественности и легитимности. Ведь развитие и укрепление Украинского государства базируются на принципах национальной и социальной солидарности, исторической справедливости, чёткой иерархии власти и личной ответственности граждан за выполнение возложенных на них обязанностей.

Движущей силой на пути к преобразованиям должна стать идея национального государства – осознание собственного национального единства, самодостаточности, уважение к другим нациям и народам. Реализация национальной идеи с её составляющими – языком, культурой, традициями поможет сформировать качественно новую концепцию государства с учётом исторического опыта и достижений мировой цивилизации. Современные научные разработки учёных-юристов и политологов предполагают необходимость активизации усилий, направленных на политическую консолидацию граждан Украины в связи с общими государственными интересами и культурными ценностями, а также, для обеспечения национального мира.

Ключевые слова: политическая нация, процесс государствообразования, национальная идея, национальное государство, титульная нация.

V. S. Smetyukh, Postgraduate
Odessa I. I. Mechnikov National University
the Department of General Law Disciplines and International Law
Frantsuzskiy Boulevard, 24/26, Odessa, 65058, Ukraine

IMPLEMENTATION OF THE CONCEPT OF THE MODERN NATION-STATE IN UKRAINE

Summary

The history of our country has suffered many misrepresentations, distortions, subjectivity. In the process of state development there were neglected real existing, objective, factual acquisitions of the Ukrainian people, which have been repeatedly used as a mean of violent establishment of illegal government, devoid of the historical succession and legitimacy.

That is why the development and strengthening of the Ukrainian state should be based on principles of national solidarity, social and historical justice, the authoritative hierarchy and personal responsibility of the citizens for performance of their duties.

The motive force towards change has to become a national idea – recognition of our own national unity, self-reliance, respect for other nations and people. Implementation of the national idea with its components – language, culture, traditions will help to create a qualitatively new concept of state development, also taking into account historical experience and achievements of world civilization. Contemporary scientific developments of legal and political scientists show the need to intensify efforts aimed at political consolidation of the citizens of Ukraine around common national interests and cultural values, preservation of the national peace.

Key words: political nation, state building process, the national idea, nation-state, the titular nation.